

Mavzu: Bolalarda yolg'on gapirish , uning sabablari va korreksiyasi.

Navoiy viloyati Qiziltepa tumani 36-umumiy o'rta ta'lim maktabi amaliyotchi psixologi **Atamurodova Muxabbat Hamdamovna**

Hech qanday ota-ona o'z farzandlarini yolg'on gapirishni yoqtirmaydi, agar ular yolg'on topilsa, ular g'azablanadilar va xafa bo'lishadi. Ota-onalar bilmagan narsa shundaki, bu o'zgarish nafaqat bolalarning hissiy to'siqlariga olib keladi va ota-onalariga ishonmaydi. Bolalar biron bir tarzda munosabat bildirishdan oldin nima uchun yolg'on gapirayotganini bilish va tushunish juda muhimdir. Yolg'on gapirish hamma bolalar nazorat tuyg'usini boshdan kechirish uchun foydalanadigan narsadir. **Yolg'on gapirish har qanday bola rivojlanishining tabiiy qismidir** va aksariyat hollarda bolalar bu xatti-harakatni o'zlari engishadi. Agar yolg'on bosqichini yengish o'rniga bolalar yolg'onni boshqalar bilan muloqotning odatiy shakli sifatida ishlatishsa, muammo yuzaga keladi. Ammo ushbu mavzuni davom ettirishdan oldin, nima uchun bolalar yolg'ondan foydalanishlarini tushunishingiz kerak. Siz hisobga olish kerak bo'lgan birinchi narsa - bu bolaning yoshi, chunki bu 6 yoshdan 8 yoshgacha bo'lgan davrda o'g'il bolalar va qizlar xayolot dunyosini haqiqatdan ajrata boshlaydilar. **6 yoshgacha bo'lgan bolalar hayoliylik va haqiqatni yaxshi farqlay olmaydilar** va ular ishlatadigan "yolg'on" lar faqat o'zlarining tasavvurlari va aqllarining ijodiy dunyosining ifodasidir. **4 yoshli bola muammoga duch kelmaslik yoki xohlagan narsasini olish uchun yolg'on gapirishi mumkin** va bu uning yoshi uchun juda normal va hatto uning rivojlanishi uchun foydalidir. Garchi siz ota-ona sifatida har doim yolg'onni qabul qilish mumkin emasligini tushuntirishingiz kerak bo'ladi.

Bolalarning yolg'on gapirishiga sabab bo'lishi mumkin bo'lgan boshqa sabablar: xayoliy o'yin, jazodan qo'rqish, do'stlar oldida yaxshi ko'rinishga intilish, istamagan ishingdan qochish, ota-onaning yoki boshqa kattalarning ko'nglini qoldirishni istamaslik, hayotingdan norozi yoki shunchaki e'tiborni xohlaydi.

Bolalar uchta asosiy sababi bor: fantaziya, maqtanish yoki salbiy oqibatlarni oldini olish. Yolg'onning mumkin bo'lgan sababini ajratganingizda, u sizga javob berish rejasini ishlab chiqishga yordam beradi.

Agar bola g'azablanganligi sababli yolg'on gapirsa, ehtimol, u o'zini kamsitishi yoki e'tiborini jalb qilmoqchi bo'lishi mumkin. U yangi ijtimoiy qobiliyatlarni o'rganish va ijobiy ishlar bilan shug'ullanish uchun o'z hurmatini oshirishi mumkin.

Yosh bolalar ba'zan qandaydir sababga ko'ra, yolg'on gapiradi va buni sezdirib qo'yadi. Ota-ona unga yolg'on gapirmasligini uqtirsa ham, negadir bundan naf bo'lmaydi. Balki bunga boshqacha usul qo'llagan ma'quldir. Amaliyotchi psixolog Akobr Abdullayev bolaning yolg'on gapirish sabablari va bunda qanday yo'l tutish haqida o'z fikrlari bilan bo'lishdi.

“Yolg'on – psixologik jihatdan himoya mexanizmidir. Bola yolg'onni, odatda, kattalar unga yetarli xavfsizlikni bermagani uchun ishlatishi mumkin”, – deydi psixolog. Shuningdek, psixolog bolaning yolg'on gapirishiga qarshi kurashish borasida ota-onalarga quyidagi 5 maslahatni beradi:

- 1) Bola yolg'on gapirganda agressiv javob qaytarmang. Bu bolani qo'rqitishi mumkin. Ota-onasidan qo'rqadigan bola qalbidagi barcha xohishlarini aytishga ham qo'rqishi mumkin.
- 2) Bolani yolg'on gapirishga majbur qilmang. Gohida ota-onalar farzandini sinash uchun savol beradi va yolg'on javob kutadi. Shu yo'l bilan unga "yolg'onchi" ekanini isbotlab, uni tarbiyalamoqchi bo'ladi. Natijada esa bolada yolg'on gapirish odatini shakllantirib qo'yish mumkin.
- 3) Bola nega yolg'on gapirayotganini tushunishga harakat qilib ko'ring. Balki rostini aytsa, sizdan kaltak yeyishi, jazo olishi aniq ekanini bilsa kerak. Bunday hollarda bolani jismonan jazolash yoki dakki berish o'rniga, xatolarini do'stona ohangda to'g'ri tushuntirishga harakat qilib ko'rgan ma'qul.
- 4) Rostgo'ylik uchun rag'batlantiring. Rag'bat moddiy ko'rinishda bo'lishi kerak emas, albatta. Yolg'on gapirmaganini e'tirof etib, maqtab qo'ysangiz, u rostgo'ylik hurmat, muvaffaqiyat, ota-ona e'tibori va maqtoviga sabab bo'lishini tushunadi.
- 5) Bolaga "yolg'onchi" degan tamg'a qo'ymang. Bu unda shu tamg'aga moslashuvni shakllantiradi. Unga yolg'on va rostni farqi bo'lmay qolishi mumkin. Bolada psixologik xarakterga ega farzandlik ehtiyojlari mavjud bo'lib, ular: maqtovga bo'lgan ehtiyoj, qo'llab-quvvatlashga bo'lgan ehtiyoj, pozitiv muloqotga bo'lgan ehtiyoj, e'tiborga bo'lgan ehtiyoj, hamkorlikka bo'lgan ehtiyoj boshqalar uni tinglashiga bo'lgan ehtiyojlardir. Yolg'on haqida gap ketganda, chap qo'lingiz bo'lishi kerak, shunda bolalar sizni qasos qilishdan qo'rqmasdan har qanday mavzuda siz bilan gaplasha oladigan darajada ishonchli his qilishadi. Jazo g'azabdan, g'azabdan va g'azabdan kelib chiqadi, natijada bolani jalb qilish orqali yomon xulq-atvorni tuzatishga qaratilgan. Masalan, agar farzandingiz uy vazifasini bajarish haqida yolg'on gapirsa, u bilan uning harakatlariga duch kelishning muhimligi to'g'risida gaplashing; **uy sharoitida qo'shimcha yoshdagi vazifalarni bajarish kabi xatoni bartaraf etish uchun tegishli vazifani ishlab chiqish uchun ishlaydi.**

Agar siz bolangizni yolg'onchi deb atasangiz, unga yorliq qo'yasiz va bu bolaning o'ziga bo'lgan qarashiga doimiy ta'sir qiladi. Agar siz uni yolg'onchi deb atasangiz, u o'zini haqiqatan ham shunday deb o'ylaydi va shunga muvofiq harakat qiladi. **Agar uning yolg'onchi bo'lishini istamasangiz, uni shunday deb belgilamang.**

Farzandingizga yolg'on gapirish qabul qilinmasligini va uyingizda yolg'onni istamasligingizni ayting. Unga nima deyishini bilib qo'ying. Haqiqat, undan kutilgan boshqa xatti-harakatlar kabi muhimdir, masalan, hurmat bilan gapirish yoki birodarlar bilan janjallashmaslik.

Agar siz bularning barchasiga qaramay, sizning bolangiz juda ko'p va tez-tez yolg'on gapirayotganini tushungan bo'lsangiz ham, hatto bu erda muhokama qilingan barcha maslahatlarni hisobga olgan holda, u holda siz pediatriingiz bilan ruhiy salomatligi to'g'risida vaqtinchalik bolaga murojaat qilish uchun gaplashishingiz kerak bo'ladi. va shu tariqa xulq-atvoringizni baholang va oilangiz va farzandingizning muayyan holatini hisobga olgan holda aniqroq tavsiyalarga ega bo'ling.

Agar farzandingiz hech qanday maqsadsiz, shunchaki yolg'on gapirayotgan bo'lsa, o'zingiz va boshqa oila a'zolaringizni kuzating, farzandingiz kimgadir taqlid qilayotgan

bo‘lishi mumkin Biz uchun ahamiyatsiz tuyulgan mayda yolg‘onlarimiz ham nomai amalimizga yoziladi, kimlarnidir ishonchini sindiradi, kutayotgan odamni esa vaqtini zoye qiladi Bolalarni maqtanishga, o‘zini ko‘rsatishga harakat qilishi tabiiy holat, shu maqsadda yolg‘on to‘qigan farzandingiz bilan musulmon kishining qadriyatlarini haqida gaplashib, o‘zingiz ham atrofdagilar bilan muomalada ularga namuna bo‘lganingiz ma‘qul.

Nega bolalar yolg‘on gapirishadi?

Bolalar quyidagi holatlarda yolg‘on gapirishlari mumkin:

- muammoga duch kelmasliklari uchun biror narsani yashirish.
- qanday javob berishingizni ko‘rish.
- hikoyani yanada qiziqarli qilish.
- e‘tiborni jalb qilish yoki o‘zlarini yaxshiroq qilib ko‘rsatish.
- ular xohlagan narsani berish – masalan, «Onam menga kechki ovqatdan oldin shirinliklar yeyishga ruxsat beradi».
- birovning his-tuyg‘ularini ranjitib qo‘yishdan saqlanib – bunday yolg‘on ko‘pincha «oq yolg‘on» deb ataladi.

Bolalar qachon yolg‘on gapira boshlaydilar?

Bolalar yolg‘on gapirishni erta yoshdan boshlab, odatda uch yoshdan boshlab o‘rganishlari mumkin. Aynan o‘sha paytda bolalar o‘zlari bilmagan holda yolg‘on gapirib qo‘yishadi, yani doimo bilmagan holda haqiqat bo‘lmagan narsalarni aytishlari mumkin.

Bolalar 4-6 yoshda asosan ko‘proq yolg‘on gapirishadi. Ular yuz ifodalari va ovozlarning ohangini gapirayotgan narsaga moslashtirib, yolg‘on gapirishni yaxshiroq qilishlari mumkin. Agar siz bolalardan nima deyayotganlarini tushuntirishlarini so‘rasangiz, ular hatto tushuntirib, ko‘rsatib ham berishadi.

Bolalar o‘rib ulg‘aygan sayin, ko‘proq yolg‘on gapirishlari mumkin. Yolg‘on ham murakkablashadi, chunki bolalarda ko‘proq so‘z boyligi ortadi va boshqalarning fikrini yaxshiroq tushunishadi. O‘smirlik davrida bolalar boshqalarning his-tuyg‘ularini ranjitmaslik uchun muntazam ravishda oddiy yolg‘onlar gapiradilar.

Bolalar haqiqat va noto‘g‘ri o‘rtasidagi farqni tushunish uchun yetarlicha katta bo‘lganlarida, ularni haqiqatni gapirishga undash va qo‘llab-quvvatlash kerak boladi. Siz buni oilangizda halollik muhimligini ta‘kidlab, bolalarga yolg‘on gapirsa nima bo‘lishi mumkinligini tushunishga yordam berish orqali qilishingiz mumkin.

Mana bir nechta maslahatlar:

- Farzandlaringiz bilan yolg‘on gapirish va haqiqatni gapirish haqida suhbatlar o‘tkazing.
- Farzandingizga yolg‘on gapirishga ehtiyoj sezadigan vaziyatlardan qochishga yordam bering. Haqiqatni aytish uchun namuna bo‘ling. Misol uchun, «Men bugun ish uchun yozgan hisobotimda xato qildim. Men xo‘jayinimga aytdim, shunda tuzatib qo‘ydim.»
- Farzandingizni janjalsiz yolg‘on gapirishga undash uchun hazildan foydalaning. Misol uchun, maktabgacha yoshdagi bolangiz: «Mening ayiqchamni o‘rtog‘im sindirdi» deb aytishi mumkin. Siz shunday deyishingiz mumkin: «Qiziq, u nega bunday qildi?» Farzandingiz haqiqatni aytmaguncha hazilni davom ettiring.

Farzandingizning rivojlanishi uchun o‘zini ko‘rsatishi va o‘z holatini tasavvur qilishi muhim ahamiyatga ega va bolangizni rag‘batlantirib turishingiz muhim. Ayniqsa, to‘rt yoshgacha bo‘lgan bolalar yolg‘ondan ko‘ra haqiqatni aytganida uni urshib berish o‘rniga ularga o‘zlari yaxshi ko‘rgan narsalari bilan mukofotlang.

Farzandingiz biror narsa haqida hikoya tuzayotgan bo'lsa, siz shunday javob berishingiz mumkin: «Bu ajoyib hikoya – biz uni kitobga aylantira olamiz». Bu yolg'on gapirishni rag'batlantirmasdan, bolangizning tasavvurini rag'batlantirishdir.

Farzandingiz ataylab yolg'on gapirsa, birinchi qadam bolangizga yolg'on gapirish yaxshi emasligini tushuntirishdir. Farzandingiz ham sababini bilishi kerak. Siz yolg'on gapirishni oila uchun ham salbiy holat ekanligini aytishingiz mumkin.

Keyingi qadam tegishli oqibatlardan foydalanishdir. Va oqibatlaridan foydalanganda, yolg'on va unga olib kelgan xatti-harakatlar bilan alohida shug'ullanishga harakat qiling. Misol uchun, agar farzandingiz devorlarga chizib, keyin bu haqda yolg'on gapirsa, bularning har biri uchun nima oqibatlarga olib kelishini ayting. Ammo agar farzandingiz ichimlikni to'kib yuborish kabi xatosini yashirish uchun yolg'on gapirayotgan bo'lsa, siz yolg'onning natijasini ishlatishga qaror qilishingiz mumkin va keyin bolangiz qilgan ishini birgalikda tozalashingiz mumkin.

Qasddan yolg'on gapirishga yordam beradigan boshqa fikrlar:

- Farzandingiz bilan yolg'on gapirish sizni qanday his qilishini, bu sizning farzandingiz bilan bo'lgan munosabatlaringizga qanday ta'sir qilishini va oilangiz va do'stlaringiz farzandingizga ishonishni to'xtatsa, qanday bo'lishi mumkinligi haqida xotirjam suhbatlashishga vaqt ajrating.
- Farzandingiz haqiqatni gapirmayotganini bilsangiz, har doim unga yolg'on gapirayotganini ayting. Lekin farzandingizdan doimo rostmi yoki yo'qligini so'ramaslikka harakat qiling, shuningdek, bolangizni “yolg'onchi” deb atashdan saqlaning. Bu ko'proq yolg'on gapirishga olib kelishi mumkin. Ya'ni, agar bolangiz o'zini yolg'onchi deb hisoblasa, u yolg'on gapirishda davom etishi mumkin. Bunday holatda shunday deyishingiz mumkin: “Yolg'on gapirish yomon bo'lmasligi mumkin, lekin yolg'onni ko'p ishlatish bu yomon».
- Farzandingiz yolg'on gapirmasligini osonlashtiring. Farzandingiz nima uchun yolg'on gapirayotgani haqida o'ylashdan boshlashingiz mumkin. Misol uchun, agar bolangiz sizning e'tiboringizni jalb qilish uchun yolg'on gapirsa, bolangizga e'tibor berish va uning o'ziga bo'lgan hurmatini oshirishning ijobiy usullarini ko'rib chiqing.

